

КРИМІНАЛЬН

А

ПСИХОЛОГІЯ

У

ЮРИДИЧНІЙ

- ◎ **Кримінальна психологія** — галузь юридичної психології, яка вивчає психологічні механізми правопорушень і психологію правопорушників, психологічні проблеми утворення, структури, функціонування і розпаду злочинних груп. Кримінальна психологія вивчає закономірності, пов'язані з формуванням злочинної установки, утворенням злочинного умислу, підготовки і здійснення злочину, а також, створенням злочинного стереотипу поведінки. Вона досліджує особу злочинця і злочинної групи, а також психологічні шляхи впливу на цю особу і групу. Кримінальна психологія також вивчає психологічні закономірності поведінки особи в криміногенній ситуації і розробляє рекомендації по профілактиці злочинності, досліджує психологічні аспекти необережної злочинності.

- ⦿ Кримінальна психологія вивчає: а) психічні закономірності, пов'язані з формуванням антисоціальних настанов, мотивів вчинення злочину і протиправних дій, поведінкою осіб, які характеризуються делінквентністю (схильністю до правопорушень); б) психологію формування груп правопорушників, роль конкретних обставин і факторів, що сприяють їхній появі; в) форми і способи діяльності, спрямованої на попередження антисоціальних тенденцій, виявлення причин і умов, що у психологічному аспекті сприяють формуванню антисоціальних настанов та їх проявам, розробляє конкретні заходи профілактичного характеру

- ◎ У структуру кримінальної психології входять:
- ◎ 1) кримінальна поведінка і мотиви злочину;
- ◎ 2) психологія особистості злочинця;
- ◎ 3) психологія злочинної групи та її лідера;
- ◎ 4) психологія жертви злочину (віктимології);
- ◎ 5) психологія неповнолітніх злочинців.

Аналізуючи психологічні особливості злочину, ми не можемо не спиратися на такі фундаментальні психологічні поняття, як "діяльність", "поведінка", "дії", "мотиви та цілі діяльності".

- ◎ В соціальній психології під **діяльністю** розуміється *та чи інша {внутрішня або зовнішня} активність людини, спрямована на досягнення поставленої мети*. Як писав С. Л. Рубінштейн, "специфічна особливість людської діяльності полягає в тому, що вона **свідома і цілеспрямована**. У ній і через ніс людина реалізує свої цілі, об'єктивує свої задуми та ідеї в перетворюваної дійсності".

- ◎ Діяльність конкретної людини пов'язана різноманітними зв'язками з діяльністю оточуючих людей, життям усього суспільства, суспільними відносинами. Діяльність включена в *систему соціальних очікувань*, орієнтована на те, як її прийме суспільство. Тому будь-яка цілеспрямована діяльність людини, навіть та, що з боку виглядає суто індивідуальної (наприклад, праця митця, письменника тощо), за своєю природою глибоко **соціальна**. У діяльності і через неї людина реалізує себе як особистість. В ній формуються і проявляються його психічні властивості, особливості особистості.

- ◎ Іншим властивим діяльності ознакою є її предметність. Будь-яка діяльність (у тому числі, зрозуміло, і протиправна) наповнена внутрішнім, конкретним смисловим змістом, спрямована до певної мети, а "предмети, існуючі в навколишньому людині світі або підлягають реалізації в ньому, стають цілями людської діяльності через співвідношення з її мотивами"

- ◎ **Поведінка** - це зовнішній прояв діяльності, дій людини, процес взаємодії з навколишнім середовищем, опосередкований його зовнішньою (руховою) і внутрішньою (психічною) активністю. У поведінці людини виявляється її ставлення до моральним, моральним, правовим нормам, традиціям, існуючим в суспільстві. По поведінці судять про особистісні особливості суб'єкта.

- Розглядаючи діяльність ми не можемо не бачити дві її сторони: внутрішню (психічну) і зовнішню (фізичну), предметну сторону. Усвідомлення суб'єктом майбутньої діяльності, уявне переміщення його у зв'язку з цим у часі і просторі називається **інтеріоризацією** (перетворенням у внутрішнє). Процес інтеріоризації може протікати на вербальному рівні або може бути згорнутий, представлений у вигляді уявних образів. Зовнішню предметну, сторону діяльності слід розглядати як **екстериоризацію** внутрішньої, психічної сторони діяльності. Обидві сторони діяльності нерозривно пов'язані між собою.
- Все це лежить в основі формування **умислу** особи в ході підготовки і вчинення ним злочину, оскільки злочин являє собою різновид діяльності, головною особливістю якої є її антигромадська спрямованість.

- ◎ Невід'ємним елементом діяльності є потреби людини, які є джерелом його активності, що передує діяльність. *Потреба, що набула спонукальну силу, що направляє діяльність, стає її мотивом.* Як писав А. Н. Леонтьєв, "діяльності без мотиву не буває; "немотивована" діяльність - це діяльність, не позбавлена мотиву, а діяльність з суб'єктивно і об'єктивно прихованим мотивом"². Дане положення має виключно важливе значення для розуміння проблеми так званих "безмотивних" злочинів, до якої ми ще повернемося.

- ◎ Щоб активність набула характеру діяльності, незалежно від її спрямованості, перед людиною повинна стояти **мета**, - тільки в цьому випадку можна говорити про *цілеспрямованої* діяльності. **Процес цілеутворення** може мати різні часові інтервали, завершуючись постановкою *загальної* мети у вигляді певного **образу майбутнього результату** (продукту) діяльності. Однак на шляху досягнення цієї загальної мети суб'єкт може ставити і більш конкретні, *проміжні* цілі, співвідносячи їх із загальною, головною метою діяльності. Детермінантою вибору цілей у тому й іншому випадку є таке важливе особистісне утворення, як **рівень домагань**.

- ◎ Значно завищений рівень домагань, неадекватна самооцінка особистості нерідко призводять до того, що суб'єкт ставить перед собою (з точки зору своїх здібностей і об'єктивних можливостей) недосяжні цілі. Крах у досягненні цих цілей може викликати у суб'єкта стан фрустрації, загострити стан психічної напруженості, депресії, послужити причиною розвитку конфліктних стосунків з оточуючими, спровокувати агресивні (протиправні) форми поведінки.
- ◎ Серйозні порушення процесів цілеутворення, їх внутрішня неузгодженість зазвичай свідчать про психічної незрілості людини, його інфантильності, легковажність і навіть про можливі розладах і порушеннях його психіки.

- ⦿ Одиницею діяльності є *дія*. Сукупність дій може становити певний вид діяльності.
- ⦿ **Дія** - це *відносно закінчений елемент діяльності, спрямований на виконання якоїсь однієї простої поточної задачі, досягнення тієї або іншої конкретної (приватної) цілі.*
- ⦿ В основі дій лежать **мотиви** у вигляді різних потреб, інтересів, які стають для суб'єкта мотивом, як тільки з'являється конкретна мета. Окремі дії можуть розпадатися на дрібніші, або, як їх називає С. Л. Рубінштейн, "часткові дії (операції).

- ⦿ У кримінальному законі (див., наприклад, ст. 14 КК) вживається такий специфічний термін, як "діяння". З точки зору науки кримінального права **діяння** - це поведінка, вчинок людини у формі дії або бездіяльності".
- ⦿ В залежності від того, як людина керує своїми діями, наскільки контролює їх, можна виділити наступні **види дій**:
- ⦿ а) інстинктивні дії. Вони ініціюються органічними імпульсами і здійснюються поза свідомого контролю. Зазвичай такі дії спостерігаються в ранньому дитячому віці;
- ⦿ б) рефлексорні дії (дії-реакції). Ці дії здійснюються рефлексорно і не піддаються свідомій регуляції. Типовим прикладом подібних дій може служити мимовільне відсмикування руки від джерела струму, гарячого предмета і т. д.;

- ⦿ в) імпульсивні дії. Даний вид дій спостерігається у осіб, які перебувають у стані сильного, частіше афективного, збудження, тому їх ще називають імпульсивно-афективними діями. Подібне афективна дія-розрядка "визначається не метою, а лише причинами, які його породжують, і приводом, його зухвалим"¹. Тому цілеспрямований, вольовий контроль над імпульсивними діями, їх регуляція в момент афективної спалаху, під час їх здійснення можуть виявитися для суб'єкта непосильними. Імпульсивні дії легше передбачити і не допустити, ніж керувати ними під час їх здійснення, особливо в тих випадках, коли суб'єкт знаходиться у стані афекту в стадії кульмінації.

- ⦿ Можливість вчинення злочинів проти життя і здоров'я громадян з використанням імпульсивно-афективних дій врахована законодавцем при конструюванні деяких кримінально-правових норм (ст. 107, 3 КК);
- ⦿ г) вольові дії. На відміну від імпульсивно-афективних дій, вольові дії чітко усвідомлюються, регулюються суб'єктом, вони цілеспрямовані. Їх вчиненню передують вибір цілі, процеси мотивації, прийняття рішення; прогнозуються (передбачаються) результати, які повинні або можуть настати після їх виконання. По ходу їх вчинення суб'єкт може вносити певні корективи у свою поведінку.

- ◎ Дії людини складаються із сукупності окремих рухів, кожне з яких являє собою *одиницю аналізу психики*². Руху, як і дії, що відбуваються в часі і просторі, тому вони піддаються вимірам, мають різні динамічні характеристики швидкості, сили, темпу, ритму, координації, точності, пластичності і т. д.
- ◎ У психології розрізняють рухи мимовільні і довільні. З допомогою довільних дій здійснюються вольові дії з прямим або непрямим умислом.
- ◎ Деякі дії під впливом вправ набувають автоматизований характер у вигляді динамічного стереотипу (В. П. Павлову), стають стійким навиком.
- ◎ Такі найбільш загальні складові будь-якої діяльності людини, які можна побачити і при аналізі протиправної діяльності злочинного поведінки, злочинних дій при різних формах провини.

Скутар Инесса. 404 група